

KİTAP İNCELEMESİ: IN PRAISE OF LATER ROMAN EMPERORS: THE PANEGRICI LATINI

Ezgiğül DOĞAN¹

Geliş: 15.04.2024 / Kabul: 12.06.2024

DOI: <https://doi.org/10.62809/matbuat.1468814>

C. E. V. Nixon and Barbara S. Rodgers, *In Praise of Later Roman Emperors: The Panegyrici Latini*. Berkeley CA: University of California Press. 1994. (ISBN 0-520-08326-1, Vii + 735 sayfa).

Halka açık toplantı veya festival anlamına gelen Grekçe kökenli *Panegyricus* (çoğ. Panegyrici) kelimesi Isocrates'e ve onun MÖ 380'deki Olimpiyat festivali için yazdığı Panegyricus başlıklı söylevine kadar uzanmaktadır. Terim, Antik Yunan dünyasında toplantılarda veya festivallerde övgü ve yergi nitelikli yapılan konuşmalar için kullanılırken Roma dünyasında zamanla *laudes* ve *laudationes* terimlerinin yerine methiye anlamında kullanılmıştır (Nixon and Rodgers, 1994: 1; Rees, 2012: 3). Günümüze ulaşan ilk Latince methiye MS 100 yılında imparator Traianus'a hitaben yazan Genç Plinius'un *consullük* sebebiyle teşekkür konuşmasını içeren panegyricus isimli övgüsüdür. Plinius'un metni dahil toplam on iki övgü metnini kapsayan *XII Panegyrici Latini* ise 1433'te Johannes Aurispa tarafından Mainz'da St. Martin Katedrali'nde Moguntinus *codexinde* (M) keşfedilen ve Roma imparatorlarına hitaben sunulan övgü metni koleksiyonudur. Aurispa'nın bulunduğu el yazması kaybolmuştur, ancak pek çok nüshası Plinius'un metninin de koleksiyona dahil edilmesiyle XII Panegyrici Latini ismiyle günümüze ulaşmış ve iki sınıfta toplanmıştır. En dikkate değer olan el yazması nüshalar British Kütüphanesi'nde bulunan ve XV. yüzyıldan kalma olan Harleianus (H), Romanya Cluj'da bulunan Napocensis (N) ve Uppsala Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan Upsaliensis'ten (A) oluşmaktadır. Araştırmalar neticesinde R.A.B. Mynors'un görüşüne göre Upsaliensis (A) nüshasının Napocensis (N) nüshasından, Napocensis'in ise Harleianus (H) nüshasından oluşturulduğu anlaşılmıştır.

Methiye külliyatı III. yüzyıl sonları ile IV. yüzyıla aittir. Plinius'tan sonra günümüze ulaşan ilk övgü metni 289 yılına tarihlendirilen ve anonim bir yazar tarafından Diocletianus'un eş *augustusu* Maximianus'a sunulan metindir. Bu tarihten itibaren

---

¹ Dr., ezgidogan_2009@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2596-4554.

Roma övgü metinleri konusunda bir süreklilik dönemi başlamış ve Geç Antik Çağ'da imparatorluk törenlerinin ayrılmaz bir parçası olarak altın çağını yaşamıştır. Metinlerin asıl yazılış amacı dinleyicileri siyasi ve askeri olaylar hakkında bilgilendirmek yerine bu konuları ele alarak imparatorları onurlandırmaktır. Doğrudan imparatorlara sunulan metinler, her ne kadar taraflı yazılmış olsalar da yazarlarının dönemin olaylarına bizzat tanıklık etmeleri, dönemin retorik ve politik ürünleri olmaları nedeniyle Antik Roma tarihi için siyasi, dini, sosyal, askeri ve ekonomik konularda birincil kaynak olarak tarihi önem taşımaktadırlar.

XII Panegyrici Latininin ilk derlemesi 1874 yılında Aemilius Baehrens tarafından Latince olarak yayınlanmıştır. Baehrens eserinde Plinius'un metnine de yer vermiştir (Baehrens, 1874). Ancak birincil kaynak niteliğindeki eserin modern dillerdeki eksikliğini farkına varılmasıyla eserin İngilizce eleştirel baskısı 1994'te R. A. B. Mynors'un Latince metne ve yorumlara olan katkısıyla birlikte C. E. V. Nixon ve Barbara S. Rodgers tarafından açıklayıcı notlarla çıkarılmıştır. Değerlendirmeye aldığımız Rodgers ve Nixon'un eserindeki çevirileri Mynors'un Oxford Classical Text tarafından yayınlanan XII Panegyrici Latini baskısına dayanmaktadır (s. 37). Yazarlar esere Plinius'un metnini dahil etmeyerek sadece on bir övgü metnini çalışmışlardır. Bunun sebebi muhtemelen Plinius'un metni ile Gallialı hatipler tarafından yazılan on bir övgü metni arasında yaklaşık iki yüz yıllık bir zaman ve elbette dönem farkının olmasından kaynaklıdır. Bu değerlendireceğimiz eserin çıkarılmasındaki temel amacın özellikle Latince bilmeyen öğrenci ve akademisyenlere antik metinlerden faydalanabilmeleri için kolaylık sağlamak olduğu belirtilmektedir. Yazarlar eserin önsözünde Latince bilmeyen öğrenciler için çevirmeye başladıkları metinlerin tamamının modern dillere kazandırılması amacıyla ortak bir çalışma yapmaya karar verdiklerini özellikle ifade etmektedirler. Eser, genel bir girişin ardından iki ana bölümden, kaynakçadan, özel isimler, antik yazarlar, Grekçe ve Latince terimler ve retorik terimler için hazırlanan indekslerden oluşmaktadır. Giriş bölümünde yazarlar, panegyricus terimini açıklamakla başlayarak Roma dünyasındaki gelişimini, methiye niteliğinde olan bazı benzer metinleri, methiyelerin genel olarak sunuluş amaçlarını, XII Panegyricus Latini külliyyatının keşfedilmesi ve içeriği hakkında bilgiler vermektedirler. Methiyelerin çoğunun yazarı bilinmese de Gallia retorik okullarındaki eğitimcilerin bir ürünü ve metinlerdeki amacın aslında edebi olduğunu vurgulamaktadırlar. Külliyyatın 389 yılında Theodosius'a sunulan son konuşmanın yazarı Latinus Pacatus Drapanius tarafından bir araya getirildiği kabul edilmektedir (s. 6). Yine İngilizce çevirinin retorik üslubu açısından olabildiğince Latince aslına sadık kalınarak yapıldığı

yazarlar tarafından açıklanmaktadır. Çalışma boyunca yazarların odak noktası methiye yazarlarının üslubundan ve edebi niteliğinden ziyade metinlerin tarihsel bilgiye yaptıkları katkı olmuştur.

Birinci bölümde 289 yılından 389 yılına kadar sunulan on bir övgü metni el yazması numaralarına göre değil de kronolojik sırayla alt başlıklar halinde verilmektedir. Yazarlar birinci bölümde ele aldıkları her bir övgünün İngilizce metninden önce metnin yazarı, sunulduğu tarih, mekân ve tarihsel önemi hakkında başlıklar oluşturarak kapsamlı bilgilere yer vermektedirler. Bilgilerin ardından eleştirel bir bakış açısıyla, dikkate değer bir antik eser karşılaştırması yaptıkları dipnotlarla metnin İngilizce tercümesini sunmaktadırlar. Eser ilk olarak anonim bir hatip tarafından 289 yılında Roma'nın kuruluş günü olan 21 Nisan'da muhtemelen Trier'de bulunan Maximianus'a sunulan X numaralı övgü metni ile başlamaktadır. Öncesinde diğer metinlerden farklı bir şekilde ek olarak Maximianus ve Tetrarchiannın oluşumu ile imparatorluk törenlerinin gelişimiyle ilgili ek başlıklar bulunmaktadır. Maximianus bu tarihte Diocletianus ile birlikte *Augustus* ünvanıyla *diarchia* olarak adlandırılan ikili yönetim sisteminde hüküm sürmekteydi. Bu nedenle Diocletianus'tan da söz eden yazar her iki imparatoru yüceltmekte ve şehrin yeni kurucuları olarak adlandırarak övgülerini sunmaktadır. Yazar bir nevi onları Romulus ve Remus'a benzetmektedir. XI numaralı metin anonim bir hatip tarafından 291 yılında yine Trier'de bulunan Maximianus'a doğum günü ve iktidarının beşinci yılı onuruna sunulmuştur. Hatip, Diocletianus ile Maximianus'un 290 yılının sonları 291 yılının başlarında Mediolanum'da ki (Milano) buluşmalarından söz ederek uyumlu yönetimlerini edebi cümlelerle yüceltmektedir. VIII numaralı metin Trier'deki Autun kentinden bir hatip tarafından 297 yılında Constantius Chlorus'a sunulmuştur. Yazar metnini, Constantius'un Carausius ve Allectus isyanlarını bastırarak Britannia'yı yeniden Roma topraklarına dahil eden başarısını kutlamak üzere kaleme almıştır. Ancak Tetrarchia yöneticilerinin elde ettikleri tüm zaferleri ise imparatorların sayısına bağlamaktadır ve tıpkı evrenin kozmik düzenindeki dört elementi temsil ettiklerini vurgulamaktadır. IX numaralı metin ise 298'de herhangi bir imparatora hitaben yazılmayan tek metindir. Autun'da Maenianae olarak bilinen retorik okulunda eğitmen olan Eumenius tarafından okulun geliştirilmesini önermek amacıyla elbette imparatorlara övgüyle yazılmış ve Lugdunensis'in bir eyalet valisine teslim edilmiştir. VII numaralı metin 307 yılında anonim bir yazar tarafından Constantinus'un Maximianus'un kızı Fausta ile evlenmesi onuruna Constantinus ve Maximianus'a sunulmuştur. Metin öncesi verilen bilgiler arasında Maximianus ve Diocletianus'un tahttan feragatlarına dair ek bir başlık

bulunmaktadır. VI numaralı metin 310 yılında Roma'nın kuruluş yıldönümü onuruna Constantinus'a hitaben yazılmıştır. V numaralı metin Autun şehrine vergi indirimi sağladığı için bir teşekkür konuşması olarak 311 yılında Constantinus'a sunulmuştur. XII numaralı metin, Milvian Köprüsü'nde Maxentius'u yenen Constantinus'un zaferini kutlamak amacıyla 313 yılında sunulmuştur. IV numaralı metin Nazarius tarafından Constantinus'un iktidarının beşinci yılını kutlamak amacıyla yazılmış ve 321 yılında imparatora sunulmuştur. III numaralı metin Claudius Mamertinus isimli yazar tarafından consullüğüne dair bir teşekkür konuşması amacıyla 362 yılında Iulianus'a sunulmuştur. Listenin sonunda bulunan II numaralı metin ise Latinus Pacatus Drapianus tarafından Theodosius'un 388'de gaspçı Magnus Maximus'a karşı kazandığı zaferi kutlamak amacıyla yazılmış ve 389 yılında Theodosius'a sunulmuştur.

Külliyatın orijinal sıralamasında ters kronoloji mevcuttur ve I numaralı Plinius'un metni ile başlamakta, XII numaralı Theodosius'a sunulan övgü metniyle devam etmekte ve IX numaralı Eumenius tarafından yazılan metin ile son bulmaktadır. Yukarıdan takip edilebileceği üzere metinlerin esas sıralaması I (Plinius), XII (2), XI (3), X (4), VIII (5), VII (6), VI (7), V (8), IV (9), II (10), III (11), IX (12) şeklindedir.² Nixon ve Rodgers, sıralamanın orijinalinde bulunan ters kronolojiyi kullanmamışlardır ve eseri 289 yılı övgü metniyle başlatarak doğru bir kronoloji takip etmişler ve bu anlamda okuyucuya da kolaylık sağlamışlardır.

Metinler, özellikle Tetrarchia yönetim modelini ve Constantinus'un iktidara yükselişini anlamak açısından tarihsel önem taşımaktadırlar. Çünkü Iulianus ve Theodosius'a sunulan metinler hariç birçoğu Tetrarchia ve Constantinus döneminde sunulmuştur. Rodgers ve Nixon'un bu eseriyle antik yazarların eserlerinde Tetrarchia ve Constantinus dönemlerine ait eksik olan veya bulunmayan bilgiler methiyeler sayesinde tamamlanabilmektedir. Lactantius gibi Hristiyan, Eusebius gibi pagan yazarların farklı bakış açılarıyla eserlerini kaleme aldıkları düşünüldüğünde methiyelerin de tamamlayıcı bir nitelikte tarihi öneme sahip oldukları anlaşılmaktadır. Nixon ve Rodgers'in literatüre kazandırdıkları bu çeviri eserlerdeki detaylı dipnotlar sayesinde övgü metinlerinde açıkça ismi anılmayan siyasi ve askeri figürlerin isimleri tespit edilmektedir. Örneğin, 286-287 yıllarında Britannia merkezli isyan eden donanma komutanı Carausius'tan övgü metinleri daima korsan olarak söz etmekte ve ismini anmamaktadırlar (X.12.1; VIII.6.1). Ancak Nixon ve Rodgers, ilgili bölümlerde olay örgüsüne ve karşılaştırma yaptıkları

---

² Bkz. Baehrens, ed., *XII Panegyrici Latini*, XVII-XVIII.

kaynaklara dayanarak korsan olarak bahsedilen kişinin Carausius olduğunu tespit etmişlerdir (s. 72, 118). Eser boyunca sürdürülen bu yaklaşım için fazlasıyla örnek mevcuttur. Bazı dipnotlarda uzun tartışmalara yer verilmesi okuyucunun dikkatinin dağılmasına veya istenilen bilgiye ulaşılmasında karışıklığa neden olabilmektedir. Ayrıca methiyelerle ilgili şunu belirtmek gerekir ki hemen hemen hepsi Batı'daki imparatorlara sunulmuştur. Çoğunun Gallia'daki retorik okullarından edebi amaçla çıktığı ve doğrudan Batı'daki imparatorların huzurunda okunduğu düşünüldüğünde Doğu'daki imparatorlara neden sunulmadıkları anlaşılabilir. Doğu'da retorik okullarının ve hatiplerin yer almaması da bir diğer neden olarak kabul edilebilir.

İkinci bölümde ise on bir övgünün Latince metinleri yine kronolojik sıralamayla sunulmaktadır (ss. 523-674). İkinci bölümde de alt başlıklara yer verilmektedir ancak içindekiler listesinde bu başlıklar yer almamaktadır. Latince metinlerde de ayrıntılı dipnot yöntemi kullanılmış, metin içerisindeki pek çok Latince terim ve kelime aslına uygun bir şekilde Latince açıklanmıştır.

Sonuç olarak Rodgers ve Nixon tarafından Latince birincil kaynak niteliğindeki övgü metinlerinin neredeyse yazım ve baskı hatası olmaksızın İngilizceye kazandırılmasıyla Antik Çağ alanında çalışma yapan tarihçilerin bu metinlerden kolaylıkla istifade etmesine olanak tanımışlardır. Ancak eser hazırlanırken tüm övgü metinlerinin yazarlar tarafından özümsemiş olması gerektiği düşünülerek bir sonraki baskıda genel bir sonuç veya değerlendirme bölümünün eklenmesi övgü metinlerinde ortaya çıkan genel bakış açısının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Yine de kapsamlı bir giriş bölümünün yazılmış olması bu açığı kapatabilmektedir. Eserin Türkçe literatüre de kazandırılması gereken bir nitelikte olduğu vurgulanarak büyük ölçüde yararlı olacağı söylenebilir.

Kaynakça

Rees, R. (2012), "The Modern History of Latin Panegyric", ed. Roger Rees İçinde, *Readings in Classical Studies Latin Panegyric*, Oxford University Press, New York: Oxford.

Baehrens, A. (1874), Ed., *XII Panegyrici Latini*, In Aedibus B.G. Teubneri, Lipsiae.